

Секція конференції: Економіка розвитку

Артеменко Л.Б.

*Кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м.Тернопіль, Україна*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ЯК ВЕКТОРУ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Визначення можливостей спрямування здібностей людини для збільшення добробуту та національного багатства є сьогодні актуальними завданнями економічної науки України. Людський капітал визнаний найціннішим ресурсом, креативним вектором підвищення конкурентоспроможності та економічного зростання країни.

Як самостійний напрямок економічного дослідження «теорія людського капіталу» була сформована в 50-60-ті роки ХХ – го ст. завдяки роботам Т. Шульца та Г. Беккера. Т. Шульц стверджував, що людський капітал – це форма капіталу, через те, що слугує джерелом майбутніх заробітків або майбутніх задовольень. А людським він становиться тому, що є складовою частиною людини. [1, с. 9].

У сучасному вітчизняному науковому співтоваристві спостерігається все більш злагожене розуміння того, що соціально-економічний прогрес визначається тими якісними та структурними зрушеннями, що прямо й безпосередньо визначаються людським чинником [2, с. 70].

Як специфічна форма капіталу людський капітал має суттєві особливості, а саме:

- самовідтворювальна і репродуктивна категорія (втілений в людині запас здібностей, знань, навиків і мотивацій);
- формування подібно накопиченню фізичного або фінансового капіталів (потребує відтворення засобів від поточного споживання для отримання додаткових доходів у майбутньому);

- невіддільний від його носія – людської особистості;
- використання завжди контролюється самим індивідом;
- особистість перетворює свої якості у капітал тільки при умовах самозростання його професійних знань разом із здійсненням творчої праці;
- представляє міру можливостей людини надавати особистий дохід через використання у процесі трудової діяльності накопиченого потенціалу часу;
- розглядається в якості базового інноваційного джерела і ресурсу модернізації економіки

Ідеї, які закладені вченими у теорію людського капіталу, вплинули на переорієнтацію соціально-економічної політики держав, обґрунтуванню прискореного розвитку освіти і підготовки кадрів у провідних країнах світу, розуміння пріоритетності інформаційного сектору, економіки знань, які перетворюються в вирішальний фактор виробництва і джерело економічного зростання країни в цілому. За оцінками Світового банку людський капітал у сучасній економіці формує 64% загального обсягу багатства кожної країни. А у таких країнах як, Японія, Німеччина, частка людського капіталу становить до 80% національного багатства [3 с.3].

Незаперечним є той факт, що структурні зміни економіки, спрямовані на розвиток наукомістких галузей та інформаційних технологій, стають запорукою в досягненні якісного економічного розвитку та зростання. У свою чергу, новітні технології стають такими факторами тільки за умов наявності відповідних людських ресурсів, навичок, компетенції, знань. При цьому рівень знань і кваліфікація їх носія, тобто «людський капітал», у сучасному світі все більшою мірою залежать від інвестицій в освіту, охорону здоров'я, соціальне забезпечення, що змінює підхід від розгляду людини як суб'єкта інвестицій до людини як об'єкта інвестицій.

Проблемою соціально-економічних перетворень в Україні є наявність цілої низки причин, що зумовлюють неефективне формування та використання людського капіталу, які можна проілюструвати деякими фактами, що впливають на цей процес:

- низький рівень державного фінансування науки (за рахунок бюджету за I-е півріччя 2015 р. профінансовано лише 37,0% інноваційних робіт);
- питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП становить всього 0,70 %, [4].
- надмірна частка соціальних трансфертів, динаміка яких не залежить безпосередньо від рівня економічної активності їх одержувачів, що знижує мотиваційні стимули до праці (питома вага заробітної плати в структурі доходів населення за II квартал 2015 року становила 41,2%, а соціальні допомоги та інші трансферти – 39,1%); [5].
- держава посіла 31 позицію серед 124 країн світу у 2015 р. за рейтинговою оцінкою розвитку людського капіталу, оприлюдненою Всесвітнім економічним форумом (World Economic Forum) [6];
- рівень інвестування компаній у навчання і розвиток своїх співробітників досить слабкий, про що свідчить 82 позиція у цьому рейтингу (тобто відставання за складовими, що характеризують реалізацію людського капіталу) ;
- за оцінкою конкурентоспроможності людського капіталу та створення середовища для талантів – 2, 29 (за шкалою оцінювання 7 балів), [6] що призводить до не спроможності творчої реалізації людського капіталу та вимушеній трудовій міграції;
- за рейтингом «Universitas 21», який розроблюється консорціумом провідних академічних університетів світу з метою визначення та порівняння якості національних систем вищої освіти, високій рівень доступу до освіти в

Україні (76 % населення) не забезпечує отримання значного суспільного результату (за результативністю вищої освіти 38 місце серед 50 країн) [7].

Такі результати свідчать про те, що формуванню людського капіталу перешкоджає недостатній рівень технічного та технологічного розвитку країни, відсутність зв'язку між якістю робочої сили та оплатою праці, низький рівень інноваційності вітчизняних підприємств, повільні темпи адаптації ринку праці до змін економічної кон'юнктури, занепад працеорієнтованої економічної мотивації, що, з одного боку, гальмує зростання потреби в людському капіталі, мотивації його розвитку, а з іншого – не створює фундаменту його формування.

З метою орієнтації розвитку людського капіталу на забезпечення реалізації цілей структурної модернізації економіки в контексті підвищення її інноваційності та надання рис економіки знань необхідним є:

- пропорційний, збалансований розвиток фундаментальної і прикладної науки, вищої освіти й наукоємної промисловості;
- забезпечення відповідності освітньої підготовки вимогам ринку праці (з урахуванням прогнозованих тенденцій розвитку економіки);
- співпраця великих компаній, як головної і домінантної ланки мережі знання із університетами, науковими, академічними та дослідницькими центрами;
- підвищення мотивації студентів до отримання знань та компетенцій під час навчання, престижу інтелектуальної праці;
- поєднання залежності розвитку і використання людського капіталу як від особистісних рис: професійної гнучкості, мотивації навчатися, відкритості змінам, набутих навиків, кваліфікації, досвіду, відповідальності, так і від наявних можливостей для їх прояву та реалізації;
- здійснення ґрунтовних теоретико-методологічних та практичних досліджень, які розглядають витрати на охорону здоров'я, виховання, підвищення кваліфікації як інвестиційні витрати.

Тобто мова йде про безперервне впровадження інновацій (технічних, технологічних, організаційних), що в свою чергу, спонукає до раціоналізації процесу відтворення людського капіталу, сприяє формуванню у суспільстві прошарку висококваліфікованих фахівців та забезпечує інтегральний соціальний ефект цивілізаційного зростання вітчизняної економіки.

Список використаних джерел:

1. Schultz Theodore W. Investment in Human Capital / Schultz Theodore W. // The American Economic Review. – Vol.51 - №1 (Mar., 1961). - P. 1-17.
2. Пустовійт Р.Ф., Кочума І.Ю. Пріоритетні напрями вдосконалення інституційного середовища розвитку людського потенціалу в Україні /Р.Ф. Пустовійт, І.Ю. Кочума // Фінансовий простір. – 2013. – №1(9).– С.70.
3. Сучасні концепції менеджменту: Навч.посібник / За ред. д.е.н., проф. Л.І. Федулової. – К: Центр учбової літератури, 2007. – 536 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ebooktime.net/book_68_glava_1
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>
5. ГО «ПУБЛІЧНИЙ АУДИТ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://publicaudit.com.ua/reports-on-audit/vvp-ukrayini-ta-jogo-vpliv-na-zhittya-ukrayintsiv/>
6. Економічний дискусійний клуб [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu...>
7. Охопленість українців вищою освітою становить 76% – Інститут демографії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lovi-moment.com.ua/opublikovanyj-rejtynh-universitas-21-yakyjotsinyuje-natsionalni-systemy-vyschoji-osvity.html>.